FÖRSLAG TILL AVGÖRANDE AV GENERALADVOKAT CHRISTINE STIX-HACKL
föredraget den 12 September 2006 [1]

I — Inledning

1. I förevarande mål har den italienska Ufficio del Giudice di pace Monselice begärt att domstolen skall tolka artiklarna 2, 3 och 12 i direktiv 2000/13/EG. [2] Målet rör i huvudsak frågan om vem som enligt de gemenskapsrättsliga bestämmelserna kan hållas ansvarig för den omständigheten att de uppgifter som angetts i märkningen av ett färdigförpackat livsmedel, det rör sig i förevarande fall om alkoholmängden i en örtlikör, inte stämmer överens med det värde som fastställts. Med avseende på omständigheterna i förevarande fall kan å ena sidan tillverkaren av livsmedlet som är ansvarig för färdigförpackning och tillverkning av livsmedlet, å andra sidan den återförsäljare som i en medlemsstat saluför ett färdigförpackat livsmedel komma i beaktande.

II — Tillämpliga bestämmelser

A — *De gemenskapsrättsliga bestämmelserna*

2. Direktiv 79/112/EEG, [3] som har ändrats ett flertal gånger, upphävdes och kodifierades i väsentliga delar genom direktiv 2000/13 för att skapa klarhet och överskådlighet. [4]

3. Skäl 6 i direktiv 2000/13 har följande lydelse:

"Det huvudsakliga syftet med regler om märkning av livsmedel bör vara behovet att informera och skydda konsumenten."

1 — Originalspråk: tyska.

2 — Europaparlamentets och rådets direktiv 2000/13/EG av den 20 mars 2000 om tillnärmning av medlemsstaternas lagstiftning om märkning och presentation av livsmedel samt om reklam för livsmedel (EGT L 109, s. 29) (nedan kallat direktiv 2000/13).

3 — Rådets direktiv 79/112/EEG av den 18 december 1978 om tillnärmning av medlemsstaternas lagstiftning om märkning, presentation och reklam i fråga om livsmedel (EGT L 33, s. 1; svensk specialutgåva, område 15, volym 2, s. 130).

4 — Jämför skäl 1 i direktiv 2000/13.

4. I artikel 1.1 i direktiv 2000/13 föreskrivs följande:

"Detta direktiv gäller märkning av livsmedel som i oförändrat tillstånd är avsedda att tillhandahållas konsumenter samt vissa aspekter på presentation av och reklam för sådana livsmedel."

Artikel 1.3 i direktiv 2000/13 innehåller definitioner av begrepp. Enligt dessa definitioner [5] innebär "färdigförpackat livsmedel" "varje enskild vara som i oförändrat skick är avsedd att tillhandahållas konsumenter och storkök och som består av ett livsmedel och den förpackning i vilket det placerades innan det erbjöds till försäljning, oavsett om förpackningen omsluter livsmedlet helt eller endast delvis, men förutsatt att förpackningen omsluter livsmedlet på sådant sätt att innehållet inte kan ändras utan att förpackningen öppnas eller ändras."

5. Artikel 2.1 i direktiv 2000/13 har i utdrag följande lydelse:

"1. Märkningen och dess närmare utformning får inte

a) vara sådan att den på ett avgörande sätt skulle kunna vilseleda köparen, i synnerhet

i) om vad som är utmärkande för livsmedlet, särskilt dess slag, identitet, egenskaper, sammansättning, kvantitet, hållbarhet, ursprung eller härkomst, framställnings- eller produktionsmetod,

ii) genom att tillskriva livsmedlet verkningar eller egenskaper som det inte har,

iii) genom att antyda att livsmedlet har speciella egenskaper, då i själva verket alla liknande livsmedel har sådana egenskaper,

b) ..."

6. Artikel 3.1 i direktiv 2000/13 innehåller en uttömmande lista över de uppgifter som är obligatoriska vid märkning av livsmedel. Till dessa uppgifter hör enligt punkt 7 "[f]örpackarens eller tillverkarens namn eller

5 — Artikel 1.3 b.

firma samt adress eller uppgift om säljare som är etablerad inom gemenskapen" och enligt punkt 10 "[f]ör drycker som innehåller mer än 1,2 volymprocent alkohol, den verkliga alkoholhalten uttryckt i volym".

7. I artikel 12 i direktiv 2000/13 anges följande:

"De bestämmelser som gäller angivande av alkoholhalten uttryckt i volym skall i fråga om varor som faller under tariffrubrikerna nr 22.04 och 22.05 fastställas i särskilda gemenskapsbestämmelser som gäller för dessa varor.

För andra drycker som innehåller mer än 1,2 volymprocent alkohol skall dessa bestämmelser fastställas i enlighet med det förfarande som föreskrivs i artikel 20.2."

8. Angivelsen av alkoholhalten enligt artikel 12 i direktiv 2000/13 regleras av bestämmelserna i direktiv 87/250/EEG. [6]

6 — Kommissionens direktiv 87/250/EEG av den 15 april 1987 om märkning som anger alkoholhalten efter volym i alkoholhaltiga drycker som är avsedda för konsumenten (EGT L 113, s. 57; svensk specialutgåva, område 15, volym 7, s. 220).

9. I artikel 3.1 i direktiv 87/250 föreskrivs i utdrag följande:

"De tillåtna positiva eller negativa avvikelserna vad gäller angivelsen av alkoholhalten uttryckt i volym skall i absoluta tal vara följande:

a) Drycker som inte anges nedan:

0,3 volymprocent.

..."

10. I artikel 13.1 i direktiv 2000/13 föreskrivs följande:

"a) I fråga om färdigpackade livsmedel skall de uppgifter som anges i artikel 3 och artikel 4.2 finnas på förpackningen eller på en etikett som är fästad vid denna.

b) Utan hinder av punkt a och utan att det påverkar tillämpningen av gemenskapsbestämmelser om nominella mängder, är det, om färdigförpackade livsmedel är

— avsedda för konsumenter men saluförs i ett handelsled före försäljningen till konsumenten och under förutsättning att försäljning till storkök inte sker i detta handelsled,

— avsedda för leverans till storkök för beredning, behandling eller uppdelning,

tillräckligt att de uppgifter som måste anges enligt artikel 3 och artikel 4.2 framgår endast av de handelsdokument som avser dessa livsmedel, om det kan garanteras att sådana dokument med all den information som skall finnas i märkningen, antingen följer med de livsmedel som de avser eller skickas före eller samtidigt med leveransen.

c) I de fall som avses i b skall de uppgifter som avses i artikel 3.1.1, 3.1.5 och 3.1.7 och, i tillämpliga fall, de som avses i artikel 10 också finnas på den yttre förpackning, i vilken livsmedlen presenteras när de saluförs."

11. I artikel 14 i direktiv 2000/13 anges slutligen följande:

"För livsmedel som saluhålls till konsumenter eller till storkök utan att vara färdigförpackade, eller för livsmedel som förpackas på försäljningsstället på konsumentens begäran eller är färdigförpackade för direkt försäljning, skall medlemsstaterna anta närmare bestämmelser för hur de uppgifter som omfattas av artikel 3 och artikel 4.2 skall anges.

De får besluta att samtliga eller en del av dessa uppgifter inte behöver lämnas, förutsatt att köparen ända får tillfredsställande information."

12. Det kan vidare hänvisas till förordning (EG) nr 178/2002.[7] Skäl 30 i denna förordning har följande lydelse:

"En livsmedelsföretagare är mest lämpad att utforma ett säkert system för att tillhanda-

7 — Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 178/2002 av den 28 januari 2002 om allmänna principer och krav för livsmedelslagstiftning, om inrättande av Europeiska myndigheten för livsmedelssäkerhet och om förfaranden i frågor som gäller livsmedelssäkerhet (EGT L 31, s. 1) (nedan kallad förordning nr 178/2002).

hålla livsmedel och garantera att de livsmedel som tillhandahålls är säkra. Företagaren bör därför ha det primära juridiska ansvaret för att garantera livsmedelssäkerhet. Även om denna princip tillämpas i en del medlemsstater och på vissa områden av livsmedelslagstiftningen, är detta inte klart inom andra områden, eller också ligger ansvaret hos de behöriga myndigheterna i medlemsstaten genom den kontrollverksamhet som utövas. Dessa skillnader riskerar att skapa handelshinder och snedvrida konkurrensen mellan livsmedelsföretagare i olika medlemsstater."

13. Artikel 3 punkt 3 i förordning nr 178/2002 innehåller följande definition:

"I denna förordning avses med ... livsmedelsföretagare: de fysiska eller juridiska personer som ansvarar för att kraven i livsmedelslagstiftningen uppfylls i det livsmedelsföretag de driver."

14. Artikel 17 i förordning nr 178/2002, som har rubriken "Skyldigheter", har följande lydelse:

"1. Livsmedels- och foderföretagare på alla stadier i produktions-, bearbetnings- och distributionskedjan skall i de företag de har ansvar för se till att livsmedel och foder uppfyller de krav i livsmedelslagstiftningen som är tillämpliga för deras verksamhet och skall kontrollera att dessa krav uppfylls.

2. Medlemsstaterna skall införa livsmedelslagstiftning samt övervaka och kontrollera att livsmedels- och foderföretagarna uppfyller de relevanta kraven i livsmedelslagstiftningen på alla stadier i produktions-, bearbetnings- och distributionskedjan.

De skall i detta syfte upprätthålla ett system för officiella kontroller och andra åtgärder med hänsyn till omständigheterna, däribland information till allmänheten om livsmedels- och fodersäkerhet och riskerna med livsmedel och foder, övervakning av livsmedels- och fodersäkerheten och annan övervakning på alla stadier i produktions-, bearbetnings- och distributionskedjan.

Medlemsstaterna skall också fastställa bestämmelser om vilka åtgärder och påföljder som gäller för överträdelser av livsmedels- och foderlagstiftningen. De åtgärder och påföljder som föreskrivs skall vara effektiva, proportionella och avskräckande."

B — *De nationella bestämmelserna*

15. Lagstiftningsdekret (decreto legislativo) nr 109/92 av den 27 januari 1992 om införlivande av direktiven 89/395/EEG och 89/396/EEG om märkning, presentation och reklam i fråga om livsmedel [8] ändrades genom decreto-legge nr 181 av den 23 juni 2003 för att införliva direktiv 2000/13 om märkning och presentation av livsmedel samt om reklam för livsmedel [9] (nedan kallat lagstiftningsdekret nr 109/92).

16. I artikel 12.3 i lagstiftningsdekret nr 109/92 anges följande:

"För alkoholhalten gäller följande tillåtna positiva eller negativa avvikelser, uttryckta i absoluta tal:

...

d) 0,3 volymprocent för andra drycker än de som avses i punkterna a, b och c."

17. I artikel 18.3 i lagstiftningsdekretet föreskrivs följande:

"Överträdelser av bestämmelserna i [artikel 12] medför böter på mellan 600 till 3 500 euro."

III — Bakgrund, tvisten vid den nationella domstolen och tolkningsfrågorna

18. Den 13 mars 2003 upprättade anställda vid ULSS (Unità Locale Socio Sanitaria) nr 17 Azienda Autonoma Conselve-Este Monselice-Montagnana (nedan kallad ULSS nr 17) ett protokoll avseende fem prover som tagits av en örtlikör med beteckningen "Amaro alle erbe" från hyllorna i försäljningsstället i Via Colombo 33 i Monselice tillhörande klaganden i tvisten i målet vid den nationella domstolen LIDL Italia Srl (nedan kallad LIDL Italia). Av märkningen framgår att örtlikören hade tillverkats i Tyskland av Jürgen Weber GmbH.

19. De tagna proverna analyserades den 17 mars 2003 av ARPAV:s (Agenzia Regionale per la Prevenzione e Protezione Ambientale del Veneto) regionala avdelning i Padova. Av analysen framgick att alkohol-

8 — GURI nr 39 av den 17 februari 1992, ordinarie tillägget.

9 — GURI nr 167 av den 21 juli 2003.

mängden underskred de 35 procent som tillverkaren hade uppgett i märkningen av den örtlikör som LIDL Italia sålde. De värden som fastställdes överskred den tillåtna avvikelse på 0,3 volymprocent som föreskrivs för denna typ av drycker.

20. De analyser som LIDL Italia därefter genomförde vid ett laboratorium som godkänts av de nationella hälsomyndigheterna visade däremot att alkoholmängden överensstämde med tillverkarens uppgifter på etiketten. Genom den efterföljande granskningen av analyserna vilken genomfördes vid Istituto Superiore di Sanità bekräftades emellertid att alkoholmängden var mindre än den mängd som hade angetts på produktens etikett, även om avvikelsen var liten.

21. Till följd av ovannämnda resultat av analyserna gjorde Azienda ULSS nr 17 den 3 juli 2003 gällande att LIDL Italia hade åsidosatt artikel 12.3 d i lagstiftningsdekret nr 109/92. Efter genomförandet av ett administrativt förfarande ålade motparten i målet vid den nationella domstolen Comune di Arcole (nedan kallad motparten) den 23 december 2004 genom beslut om böter LIDL Italia att betala ett belopp på 3 115,00 euro.

22. LIDL Italia bestred beslutet om böter med motiveringen att det inte kunde hållas ansvarigt för det åsidosättande som påtalats, eftersom bolaget inte har tillverkat produkten i fråga utan endast saluför den vid sina försäljningsställen.

23. Den nationella domstolen Giudice di pace di Monselice anser att ett beslut beror på tolkningen av artiklarna 2, 3 och 12 i direktiv 2000/13. Den nationella domstolen har under dessa omständigheter beslutat att vilandeförklara förevarande mål och i beslut av den 12 juli 2005, som kom in till domstolens kansli den 12 augusti 2005, begärt att domstolen skall meddela förhandsavgörande beträffande följande frågor:

1. Skall de skyldigheter som föreskrivs i Europaparlamentets och rådets direktiv 2000/13/EG av den 20 mars 2000 om tillnärmning av medlemsstaternas lagstiftning om märkning och presentation av livsmedel samt om reklam för livsmedel, med avseende på färdigförpackade livsmedel i den mening som avses i artikel 1 i direktiv 2000/13/EG, och särskilt de skyldigheter som föreskrivs i artiklarna 2, 3 och 12 tolkas så att de endast åligger tillverkare av färdigförpackade livsmedel?

2. Skall, för det fall den första frågan besvaras jakande, artiklarna 2, 3 och 12 i direktiv 2000/13/EG tolkas så att det är uteslutet att den återförsäljare som i en medlemsstat saluför ett färdigförpackat livsmedel (såsom det definierats i artikel 1 i direktiv 2000/13/EG) från en näringsidkare i en annan medlemsstat kan hållas ansvarig för ett åsidosättande som konstaterats av en offentlig myndighet, och som innebär att ett livsmedel inte överensstämmer med de uppgifter tillverkaren angett i märkningen av det färdigförpackade livs-

medlet (i förevarande fall alkoholmängden), och bli föremål för en sanktionsåtgärd, trots att denne återförsäljare endast saluför livsmedlet såsom det levererats av tillverkaren?

IV — Prövning av tolkningsfrågorna

A — *Inledande anmärkningar*

24. Det skall inledningsvis erinras om att det, inom ramen för det samarbete som har införts mellan de nationella domstolarna och EG-domstolen vid begäran om förhandsavgörande, åligger de nationella domstolarna att fastställa och bedöma de faktiska omständigheterna i målet medan det åligger EG-domstolen att tillhandahålla de nationella domstolarna de uppgifter om gemenskapsrättens tolkning som är nödvändiga för att de skall kunna lösa tvisten.

25. Förevarande tvist rör huvudsakligen frågan om vem som skall ansvara för att uppgifterna i märkningen av ett färdigförpackat livsmedel är riktiga med avseende på de gemenskapsrättsliga bestämmelserna om märkning av livsmedel. Medan den första tolkningsfrågan avser tillverkarens ansvar, avser den andra tolkningsfrågan det ansvar som den återförsäljare som endast saluför sådana livsmedel har. Eftersom svaret på den andra frågan beror på hur den första frågan besvaras kan de båda frågorna prövas tillsammans.

26. Till skillnad från vad som har anförts av den italienska regeringen, måste för övrigt inte den andra tolkningsfrågan avvisas redan av det skälet att den avser medlemsstatens straffrättsliga politik. Det ankommer således inte på domstolen att kontrollera om de skyldigheter som föreskrivs i direktivet faller inom området för nationell straffrätt eller förvaltningsrätt.

B — *Parternas huvudargument*

27. *Lidl Italia* anser att kravet på obligatoriska uppgifter vid märkning av livsmedel som föreskrivs i direktivet för att skydda konsumenterna endast kan uppfyllas av den som tillverkar livsmedlet. Det är uppenbart att den återförsäljare som endast är ansvarig för saluföring av livsmedlet inte kan ha kännedom om de uppgifter som uteslutande avser tillverkningsprocessen. Endast en återförsäljare som är inblandad i en på förhand ombesörjd förpackning av produkterna kan hållas ansvarig. En form av objektivt ansvar för återförsäljaren kan däremot utan tvekan inte komma i fråga enligt direktivet.

28. Enligt den *italienska regeringen* kan återförsäljaren av ett livsmedel med beaktande av principen om skydd för berättigade förväntningar och principen om god tro förvänta sig av tillverkaren av livsmedlet att denne uppfyller de villkor som är harmoniserade inom gemenskapen. Denna princip är inte tillämplig endast när det finns en mer specifik bestämmelse, såsom till exempel förordning nr 178/2002.

29. Den *franska regeringen* anser att en medlemsstat har rätt att kräva att den som saluför ett livsmedel försäkrar sig om att de uppgifter som angetts i märkningen är riktiga. Detta syftar till att informera och skydda konsumenten, särskilt när tillverkaren av produkten är etablerad i en annan medlemsstat. Återförsäljarens ansvar i importstaten befriar däremot inte den medlemsstat där tillverkaren är etablerad från skyldigheten att övervaka att den senare uppfyller skyldigheten att genomföra korrekt märkning. De behöriga myndigheterna i medlemsstaterna kan bistå varandra i detta sammanhang.

30. Den *spanska regeringen* har ur konsumentskyddssynpunkt påpekat att de återförsäljare som är inblandade i ett av de steg som krävs för att släppa ut produkten på tjänste- eller varumarknaden, innan produkten ställs till konsumentens förfogande, a priori inte kan fråntas ansvar. Det ankommer på den nationella domstolen att kontrollera om företaget i fråga uppfyller kriterierna i en sanktionsbestämmelse och har agerat på ett olagligt sätt och därmed gjort sig skyldig till en överträdelse. Tolkningen av direktivet innebär emellertid inte att det inte är möjligt att sanktionera det agerande som den återförsäljare som saluför livsmedel uppvisar, oberoende av om tillverkaren påförs sanktioner. Detta gäller särskilt som återförsäljaren står närmare konsumenten.

31. Den *nederländska regeringen* anser att skyldigheterna enligt direktivets ordalydelse och syfte riktar sig allmänt till alla återförsäljare som saluför färdigförpackade livsmedel. För att stärka konsumentskyddet omfattas även de personer som själva inte sätter etikett på produkten.

32. *Kommissionen* har utgått från att det saknas en uttrycklig bestämmelse avseende ansvar inom ramen för direktivet. Enligt detta åligger det antingen tillverkaren av den alkoholhaltiga drycken att beakta uppgifterna i märkningen eller så har alla som är verksamma i livsmedelssektorn ett obestämt ansvar. Med avseende på konsumentskyddet och artikel 17.1 i förordning nr 178/2002 skall företräde slutligen ges för den senare tolkningsmöjligheten.

33. För att en återförsäljare skall kunna åläggas ett sådant ansvar krävs emellertid att han kan kontrollera om den faktiska alkoholmängden motsvarar den som angetts i märkningen. Denna prövning ankommer på den nationella domstolen. Det är dock fullt tänkbart att återförsäljaren av ett livsmedel har en motsvarande möjlighet till kontroll i vissa fall.

C — *Rättslig bedömning*

34. Den nationella domstolen vill genom sina tolkningsfrågor få klarhet i vem som enligt direktiv 2000/13 är ansvarig för uppgifterna i märkningen av ett färdigförpackat livsmedel och därmed kan hållas ansvarig om dessa uppgifter är felaktiga.

35. I detta hänseende kan inledningsvis fastställas att ansvaret för oriktiga uppgifter inte regleras uttryckligen i direktiv 2000/13. I detta sammanhang skall erinras om att påföljderna vid åsidosättande av skyldigheterna i direktiv 2000/13 i princip bestäms av nationell rätt. I detta avseende skall det erinras om domstolens rättspraxis enligt vilken, "medlemsstaterna, som ... har möjlighet att välja påföljder, [skall] ombesörja att överträdelser av gemenskapsrätten beivras enligt regler motsvarande de materiella och processuella regler som gäller för överträdelser av liknande art och svårhetsgrad enligt nationell rätt. Påföljderna skall under alla omständigheter vara effektiva, stå i rimlig proportion till överträdelsen samt vara avskräckande." [10]

36. Vem som skall fullgöra skyldigheter skall emellertid bestämmas av gemenskapsrätten. Det skall dock understrykas att det inte anges vem som skall fullgöra de skyldigheter som följer av direktiv 2000/13, särskilt av artiklarna 2 och 3 i direktivet.

37. Enbart av den omständigheten kan emellertid, i motsats till vad Lidl Italia har påstått, inte slutsatsen dras att den återförsäljare som endast saluför ett livsmedel inte kan hållas ansvarig för att de uppgifter som angetts är oriktiga, eftersom ett sådant ansvar i vart fall inte förefaller vara uteslutet. På samma sätt skulle man annars även kunna argumentera för allt annat ansvar som kan komma i beaktande som inte heller har nämnts uttryckligen.

38. Vad som dock verkar stå klart är att ett ansvar för oriktiga uppgifter är av central

10 — Se särskilt dom av den 3 maj 2005 i de förenade målen C-387/02, C-391/02 och C-403/02, Berlusconi (REG 2005, s. I-3565), punkt 65 och där angiven rättspraxis.

betydelse för effektiviteten hos de mål som eftersträvas med direktiv 2000/13.

39. Det krävs följaktligen att direktivets bestämmelser tolkas i enlighet med deras syfte för att kunna identifiera vem som skall fullgöra de skyldigheter som föreskrivs i direktiv 2000/13.

1. Huruvida tillverkaren skall anses ensam ansvarig?

40. Inledningsvis skall antagandet att tillverkaren av färdigförpackade livsmedel är ensam ansvarig undersökas.

41. Trots att motsvarande bestämmelser saknas i direktiv 2000/13, skulle detta antagande kunna finna stöd i bestämmelser inom andra områden av gemenskapsrätten.

42. I detta avseende kan hänvisas till artikel 8.1 i direktiv 98/37/EG. [11] Domstolen har i detta sammanhang nyligen fastställt att det "strider mot direktivets systematik, i synnerhet mot direktivets artikel 7.3" "[a]tt föreskriva att fler personer kan anses ansvariga för maskinernas överensstämmelse ...". [12]

43. Det måste emellertid beaktas att det saknas en motsvarande uttrycklig bestämmelse i det här tillämpliga direktiv 2000/13. Framför allt skall den ovannämnda systematiken i artikel 7.3 i direktiv 98/37 ses mot bakgrund av att det i bestämmelsen uttryckligen talas om åtgärder mot den som utfört märkningen eller utfärdat försäkran.

44. Dessutom eftersträvas ett annat regleringsändamål med direktiv 98/37, nämligen att förenkla förfarandena för att fastställa att maskinerna överensstämmer med gällande bestämmelser och på så sätt säkerställa den fria rörligheten för maskiner på den inre marknaden så långt som möjligt. Det huvudsakliga syftet med direktiv 2000/13 är enligt det sjätte skälet däremot "att informera och skydda konsumenten". Syftet med direktiv 98/37 skulle motverkas om näringsidkare som kommer efter tillverkaren i distributionskedjan, till exempel näringsidkare som importerar maskiner från en medlemsstat till en annan, också kunde anses ansvariga för maskinernas överensstämmelse. Skulle emellertid ett ansvar kunna göras gällande gent-

11 — Europaparlamentets och rådets direktiv 98/37/EG av den 22 juni 1998 om tillnärmning av medlemsstaternas lagstiftning om maskiner (EGT L 207, s. 1).

12 — Dom av den 8 september 2005 i mål C-40/04, Yonemoto (REG 2005, s. I-7755), punkt 44.

emot flera personer skulle detta bidra till att stärka konsumentskyddet, eftersom detta skulle ge alla parter som ingår i distributionskedjan incitament att säkerställa att de uppgifter som angetts i märkningen är riktiga och utvidga möjligheterna för konsumenter att agera.

45. Men även i artikel 1 i direktiv 85/374/EEG [13] koncentreras ansvaret för produkter med säkerhetsbrister i princip till tillverkaren. I det andra skälet betonas emellertid att ett strikt ansvar för tillverkaren är det enda sättet att uppnå en fullgod lösning av det problem som kännetecknar nutidens fortlöpande tekniska utveckling och som består i en rättvis fördelning av de risker som den moderna tekniska produktionen medför.

46. Enligt artikel 1 i direktiv 85/374 är tillverkarens principiella ansvar emellertid inte absolut. Det är värt att notera att det med hänvisning till konsumentskyddet i det fjärde och femte skälet anges att alla tillverkare som varit inblandade i tillverkningsprocessen bör göras ansvariga, om den slutprodukt, den komponent eller det råmaterial de levererat haft säkerhetsbrister, och den skadelidande skall kunna kräva vem som helst av dem som varit inblandade på full ersättning för skadan. I artikel 3.2 i direktiv 85/374 utvidgas begreppet tillverkare till att omfatta den som för försäljning, uthyrning, leasing eller annan form av distribution inom ramen för sin näringsverksamhet importerar en produkt till gemenskapen. I artikel 3.3 i direktiv 85/374 föreskrivs ett subsidiärt ansvar för leverantören för det fall tillverkaren av produkten inte kan identifieras.

47. Till detta kommer slutligen även att direktiv 85/374 antogs med stöd av artikel 100 i EEG-fördraget (senare artikel 100 i EG-fördraget i ändrad lydelse, nu artikel 94 EG) och utgör därmed ett direktiv om den inre marknaden och inte något direktiv enligt artikel 153 EG. [14]

48. Mot bakgrund av vad som anförts ovan kan det inte godtas att en tillverkare av produkter skall anses ensam ansvarig för oriktiga uppgifter på etiketten, med beaktande av syftet och ändamålet med direktiv 2000/13. Den spanska, den franska och den nederländska regeringen men även kommissionen har enligt min uppfattning med rätta

13 — Rådets direktiv 85/374/EEG av den 25 juli 1985 om tillnärmning av medlemsstaternas lagar och andra författningar om skadeståndsansvar för produkter med säkerhetsbrister (EGT L 210, s. 29; svensk specialutgåva, område 15, volym 6, s. 239).

14 — Se i detta avseende dom av den 25 april 2002 i mål C-52/00, kommissionen mot Frankrike (REG 2002, s. I-3827), punkt 14.

betonat det konsumentskydd som åsyftas i direktiv 2000/13. Enligt fast rättspraxis [15] skall vid tolkningen av en gemenskapsrättslig bestämmelse inte bara dess lydelse beaktas, utan också sammanhanget och de mål som eftersträvas med de föreskrifter som den ingår i.

2. Huruvida andra eller alla personer som är inblandade i tillverknings- och distributionsprocessen kan anses ansvariga?

49. Frågan uppkommer huruvida det kan antas att andra eller alla personer som är inblandade i tillverknings- och distributionsprocessen kan anses ansvariga.

50. Särskilt i artikel 6.1 i direktiv 2001/95/EG om allmän produktsäkerhet [16] föreskrivs att alla personer som är inblandade i tillverknings- och distributionsprocessen har ett ansvar. Enligt denna bestämmelse skall medlemsstaterna se till att tillverkare och distributörer iakttar sina skyldigheter enligt detta direktiv, så att de produkter som släpps ut på marknaden är säkra. Det skulle emellertid även här kunna invändas att någon sådan bestämmelse inte finns i direktiv 2000/13.

51. Avseende märkning av kosmetiska produkter och livsmedel har domstolen [17] av hälsoskyddsskäl redan nämnt möjligheten att förplikta såväl tillverkaren som distributören av en produkt att i oklara fall framlägga bevis för att de i märkningen förekommande uppgifterna är korrekta i sak.

52. Det finns emellertid alternativa lösningar till att antingen enbart kunna hålla tillverkaren ansvarig eller till att kunna hålla alla personer som ingår i produktions- och distributionskedjan ansvariga. De mellanliggande leden i distributionskedjan kan nämligen också hållas ansvariga, vilket framgår av de alternativ som anges i artikel 3.1 punkt 7 i direktiv 2000/13, enligt vilken uppgifter om förpackarens eller tillverkarens namn eller

15 — Se exempelvis dom av den 14 oktober 1999 i mål C-223/98, Adidas (REG 1999, s. I-7081), punkt 23, av den 18 maj 2000 i mål C-301/98, KVS International (REG 2000, s. I-3583), punkt 21, av den 19 september 2000 i mål C-156/98, Tyskland mot kommissionen (REG 2000, s. I-6857), punkt 50, av den 14 juni 2001 i mål C-191/99, Kvaerner (REG 2001, s. I-4447), punkt 30, av den 10 december 2002 i mål C-491/01, British American Tobacco (Investments) och Imperial Tobacco (REG 2002, s. I-11453), punkt 203, och av den 13 november 2003 i mål C-294/01, Granarolo (REG 2003, s. I-3429), punkt 34 med ytterligare hänvisningar.

16 — Europaparlamentets och rådets direktiv 2001/95/EG av den 3 december 2001 om allmän produktsäkerhet (EGT L 11, 2002, s. 4).

17 — Dom av den 28 januari 1999 i mål C-77/97, Unilever (REG 1999, s. I-431), punkt 35 avseende märkning av kosmetiska produkter. Se även dom av den 23 januari 2003 i de förenade målen C-421/00, C-426/00 och C-16/01, Sterbenz och Haug (REG 2003, s. I-1065), punkt 38 avseende märkning av livsmedel, och av den 15 juli 2004 i mål C-239/02, Douwe Egberts (REG 2004, s. I-7007), punkt 42.

firma samt adress *eller* (min kursivering) om säljare som är etablerad inom gemenskapen är obligatoriska vid märkning av livsmedel.

53. Det skall härvid erinras om att syftet med den äldre ordningen, det vill säga direktiv 79/112, var att informera och skydda konsumenter av livsmedel, i synnerhet vad gäller dessa produkters slag, identitet, egenskaper, kvalitet, sammansättning, hållbarhet, ursprung eller härkomst och framställnings- eller produktionsmetod. [18] Detta förefaller vara betydelsefullt på så sätt att det av det första skälet i direktiv 2000/13 framgår att detta inte syftar till att genomföra en omfattande nyreglering. Det kan därför uteslutas att syftet varit att ändra ovannämnda målsättning.

54. I synnerhet artikel 3.1 punkt 7 i direktiv 2000/13 har till huvudsyfte att göra det möjligt för konsumenter att komma i förbindelse med en av de aktörer som är ansvariga för tillverkningen eller marknadsföringen av produkten för att i förekommande fall dela med sig till honom av sin positiva eller negativa kritik rörande den köpta produkten. [19] Detta syfte kan endast uppnås om de som är berörda lätt kan identifieras av den slutlige konsumenten.

55. Domstolen har i detta sammanhang i domen i målet Dega fastställt [20] att tillverkare och förpackare skiljer sig i detta avseende från säljare. De förstnämnda är i princip fasta och lätt identifierbara aktörer, vilket innebär att den omständigheten att de eventuellt är belägna utanför gemenskapen inte medför några svårigheter. Säljare är däremot vanligtvis aktörer av mindre storlek och följaktligen svårare att identifiera, framför allt om de är belägna utanför gemenskapen. Detta är anledningen till att gemenskapslagstiftaren avseende regler om märkning av livsmedel har fastställt andra regler för aktörerna, beroende på om de är tillverkare eller förpackare, å ena sidan, eller säljare, å andra sidan. Vad gäller de förstnämnda, kan märkningen på förpackningen enligt artikel 3.1 punkt 7 i direktiv 2000/13 innehålla uppgift om en tillverkare eller en förpackare oberoende av om han är etablerad inom gemenskapen eller inte, medan märkningen beträffande de sistnämnda endast kan innehålla ett angivande av säljarens uppgifter, om han är etablerad inom gemenskapen.

56. Dessutom talar följande argument som kommissionen har framfört med hänvisning till artikel 16 i direktiv 2000/13 för att inte

18 — Se dom av den 14 juli 1988 i mål 298/87, Smanor (REG 1988, s. 4489), punkt 30, och av den 17 september 1997 i mål C-83/96, Dega (REG 1997, s. I-5001), punkt 16.

19 — Se domen i målet Dega (ovan fotnot 18), punkt 17 vad gäller den bestämmelse som föregick artikel 3.1 punkt 6 i direktiv 79/112, med hänvisning till kommissionens svar på en skriftlig fråga, nr E-2170/95 av den 28 juli 1995 (EGT C 340, s. 19).

20 — Se domen i målet Dega (ovan fotnot 18), punkterna 18 och 19.

enbart den som tillverkat produkten skall kunna hållas ansvarig vid felaktig märkning: Om uppgifterna i märkningen kan ges på ett annat språk än tillverkarens, förefaller det konsekvent att anta att distributören spelar en viktig roll när det gäller att garantera att bestämmelserna om märkning iakttas, det vill säga när det gäller att säkerställa att konsumenten erhåller all nödvändig information om den produkt som erbjuds till försäljning på ett språk som med lätthet förstås av denne. Därmed är det emellertid inte sagt att denne också kan hållas ansvarig för att uppgifterna är riktiga.

57. Till stöd för tolkningen att inte enbart tillverkaren kan hållas ansvarig för att uppgifterna i märkningen är riktiga kan även förordning nr 178/2002 åberopas. Domstolen har redan i ett annat mål [21] fastställt att denna förordning har en kompletterande funktion i förhållande till direktiv 2002/46/EG, [22] särskilt som förordningen utgör en allmän reglering. Det förhåller sig inte annorlunda med avseende på det här tillämpliga direktiv 2000/13 om man beaktar att direktiv 2000/13 och förordning nr 178/2002 eftersträvar samma mål, nämligen att skydda konsumenter på livsmedelsområdet.

58. Enligt artikel 17.1 i förordning nr 178/2002 [23] skall livsmedels- och foderföretagare på alla stadier i produktions-, bearbetnings- och distributionskedjan i de företag de har ansvar för se till att livsmedel och foder uppfyller de krav i livsmedelslagstiftningen som är tillämpliga för deras verksamhet och skall kontrollera att dessa krav uppfylls.

59. Den omständigheten att förbindelserna mellan tillverkare, producenter och återförsäljare blir allt större och oöverskådligare talar i princip snarare för ett sammanhängande ansvar än ett individuellt ansvar. [24]

21 — Dom av den 9 juni 2005 i de förenade målen C-211/03, C-299/03 och C-316/03–C-318/03, HLH Warenvertriebs GmbH och Orthica (REG 2005, s. I-5141), punkterna 36 och 38.

22 — Europaparlamentets och rådets direktiv 2002/46/EG av den 10 juni 2002 om tillnärmning av medlemsstaternas lagstiftning om kosttillskott (EGT L 183, s. 51).

23 — Artikel 17.1 i förordning nr 178/2002 används som tolkningsstöd men är inte tidsmässigt direkt tillämplig (*ratione temporis*) på tvisten i målet vid den nationella domstolen, eftersom den enligt artikel 65 i förordningen först trädde i kraft den 1 januari 2005.

24 — Se i detta avseende även "Guidance on the implementation of articles 11, 12, 16, 17, 18, 19 and 20 of Regulation (EC) n° 178/2002 on general food law", Conclusions of the Standing Committee on the Food Chain and Animal Health, I.3.2., Allocation of liability. Det skall visserligen beaktas att detta dokument inte har någon formell laglig status och om en tvist uppkommer har domstolen behörighet att tolka. Detta utgör emellertid inte hinder mot att inom ramen för en tolkning i princip beakta de uttalanden som gjorts.

60. Av vad som anförts ovan framgår att artiklarna 2, 3, och 12 i direktiv 2000/13 inte skall tolkas så att de skyldigheter som följer av artiklarna endast åligger tillverkare av färdigförpackade livsmedel, utan alla personer som är inblandade i tillverknings- och distributionsprocesen kan hållas ansvariga.

3. Förutsättningar för att andra personer som är inblandade i tillverknings- och distributionsprocessen skall kunna hållas ansvariga

61. För att ansvar skall kunna åläggas för att uppgifterna i livsmedelsmärkningen är riktiga krävs att den som berörs har möjlighet att kontrollera om de uppgifter som angetts i märkningen av produkten är korrekta. [25]

62. Lidl Italia har i detta sammanhang med rätta påpekat att en återförsäljare av en produkt i princip inte har möjlighet att kontrollera produktens tillverkningsprocess. [26]

63. Det är inte helt uteslutet att återförsäljaren i vissa fall kan genomföra en kontroll. Lidl Italia har inte bestritt detta utan har påpekat att en återförsäljare som är inblandad i en på förhand ombesörjd förpackning av produkterna skulle kunna hållas ansvarig. Kommissionen har i detta avseende anfört att vissa återförsäljare (till exempel större snabbköpskedjor) har tillräckligt med makt för att ställa upp regler eller kvalitetskriterier för tillverkare inom området för tillverkning av livsmedel och att deras iakttagande kan säkerställas genom kontrollprogram eller regelbundna kontroller. Andra återförsäljare skall dessutom till och med direkt kunna genomföra en effektiv kontroll av om uppgifterna i märkningen är riktiga. [27]

64. Det ankommer slutligen på den nationella domstolen att avgöra huruvida återförsäljaren av den alkoholhaltiga drycken i fråga har möjlighet att kontrollera om uppgifterna i märkningen motsvarar den faktiska alkoholmängden.

25 — Se till exempel uttalandena avseende artikel 17 i förordning nr 178/2002 i det i fotnot 24 nämnda dokumentet under punkt 1.2., Implications: "under his/their control".

26 — Frågan om detta även gäller för varor som är försedda med distributörens egna varumärke kan här lämnas därhän, eftersom den produkt som tvisten i målet vid den nationella domstolen avser inte erbjöds till försäljning under distributörens egna varumärke.

27 — Vissa grossister köper till exempel stora mängder vin i parti som de först vid försäljning fyller i flaskor.

V — Förslag till avgörande

65. På grund av vad som anförts i det föregående föreslår jag att domstolen skall besvara tolkningsfrågorna på följande sätt:

Artiklarna 2, 3 och 12 i Europaparlamentets och rådets direktiv 2000/13/EG av den 20 mars 2000 om tillnärmning av medlemsstaternas lagstiftning om märkning och presentation av livsmedel samt om reklam för livsmedel, skall inte tolkas så att de skyldigheter som följer av artiklarna endast åligger tillverkare av färdigförpackade livsmedel, utan alla personer som är inblandade i tillverknings- och distributionsprocessen kan hållas ansvariga, under förutsättning att de kan kontrollera att uppgifterna i livsmedelsmärkningen är riktiga. Det ankommer på den nationella domstolen att fatta avgöranden i detta avseende.